

СЛОВО МОЛОДОМУ НАУКОВЦЮ

**Пустовар Діана Михайлівна,
студентка 2 курсу магістратури 1 групи
факультету адвокатури (денне відділення)
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ms.dsskod@gmail.com
Науковий керівник:
професор, доктор юридичних наук,
завідуюча кафедрою цивільного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Спасибо-Фатєєва Інна Валентинівна**

УДК 347.1:347.5

DOI: 10.69724/2786-8834-2024-2-2-193-210

ПРО КОНЦЕПЦІЮ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА УНОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАТЕРИНСЬКИХ КОМПАНІЙ

Пустовар Діана. Про концепцію соціальної відповідальності бізнесу та унормування відповідальності материнських компаній.

Анотація

У статті виявлено різні сфери порушень прав та свобод людини діяльністю промислових компаній, що вимагає адекватного реагування з боку законодавця. Досвід французького та німецького права щодо захисту прав та свобод людини від несприятливого впливу господарської діяльності може бути корисним. Це стосується й відповідальності материнської компанії за дії своїх дочірніх компаній, враховуючи наявність здійснення контролю за діяльністю останніх, прийняття рішень, що свідчать про той рівень впливу, який вони чинять.

Попри те, що наразі перевага надається економічним свободам більше, ніж соціальним інтересам, дедалі важливішого значення набуває соціальна відповідальність бізнесу. Наголошено на проблематиці визначення виду, розміру відповідальності та оцінки порушення, що виявлено під час аналізу судової практики у спорах щодо соціальної відповідальності бізнесу за наявності негативного впливу на права та свободи людини.

Проаналізовано деліктну відповідальність юридичних осіб за порушення прав людини із зазначенням того, що їй властиве майнове відшкодування. За відсутності фактичних збитків деліктна відповідальність компаній втрачає сенс. Практика Європейського суду з прав людини та українська судова практика не передбачає відшкодування шкоди за сам факт втручання або суто наявності негативного впливу з боку суб'єкта підприємницької діяльності на права та свободи людини. Це спонукає до пошуку інших підходів реагування на негативні наслідки діяльності компаній. Проблематика посилюється ще й тим, що шкода, завдана правам та свободам людини, складно піддається грошовому виміру, оцінці: визначення

еквівалентної вартості порушення права на приватне життя, персональної інформації, втрати комфорту тощо.

Навпаки, практика англійських судів йде шляхом присудження виплати порушниками компенсації заявникам, чії права та свободи було порушено, що їх відрізняє від деліктної відповідальності компаній.

Ключові слова: соціальна відповідальність, корпоративний суб'єкт, контроль, права людини, захист, несприятливий вплив, делікт, компенсація.

ПЕРЕДМОВА

Економічний розвиток є ключовим аспектом для будь-якої країни, що досягається завдяки комерційній (підприємницькій) діяльності різних суб'єктів. Заохочення до цієї діяльності засноване на різних економіко-правових механізмах і має відбуватися паралельно з дієвим контролем над нею. Адже бізнес прагне досягнення своєї мети – отримання прибутку, часом попираючи права людей, що створює для них негативні наслідки.

Наразі міжнародна спільнота розвиває правову концепцію захисту прав людини, вимагаючи від компаній дотримання достатньої обачності при провадженні підприємницької діяльності. Дедалі більшого значення набуває тематика соціальної відповідальності бізнесу.

Актуальність. Сучасні механізми захисту прав людини мають світову тенденцію до впровадження соціальної відповідальності суб'єктів, що провадять підприємницьку діяльність (далі – компанії) та чинять несприятливий вплив на конвенційні складові цінностей індивіда. Судова практика доводить активний пошук релевантного стандарту очікуваної поведінки від компаній для запобігання негативному впливу на права людини.

Мета дослідження полягає у виявленні правових засад соціальної відповідальності бізнесу в механізмах захисту прав людини з огляду на судову практику України, інших держав, Європейського суду з прав людини. Зокрема щодо визначення належного суб'єкта порушення прав людини та обсягу його відповідальності, якщо негативні наслідки настають у результаті впливу і контролю материнської компанії за дочірньою компанією, беручи до уваги принцип окремої правосуб'єктності кожної юридичної особи. Задля поставленої мети в цій праці буде приділена увага деяким сферам інтересів бізнесу, в яких демонструється порушення прав людини; корпоративним механізмам, які використовуються для таких порушень; умови, форми, суб'єкти та обсяг відповідальності комерційних компаній.

З метою дослідження цієї проблематики використані такі **методи:** комплексного та порівняльного аналізу й синтезу правової бази, судової практики, доктринальних підходів, що дозволило розглянути нормативно-легальні основи соціальної відповідальності бізнесу.

I. Сфери інтересів бізнесу, в яких демонструється порушення прав людини

Насправді як сфери, де бізнес має свій інтерес, так і сфери, де життєдіяльність людини обумовлюється або дотична сфері діяльності бізнесу, численні. Проте най-

більш якраво це проявляється в такій діяльності, яка чинить вплив на природне середовище, через що це відбивається на особистих немайнових та майнових правах конкретних осіб.

Для прикладу, компанії можуть забирати велику кількість води в регіонах, де наявний її дефіцит, чим створюється загроза водопостачанню населення.

Зокрема в судовій практиці вже порушувалось питання щодо суперечливого використання води компанією Nestlй у Пакистані, яка, згідно з інформацією, частково відповідальна за посуху в Пакистані¹. Компанія це заперечувала, із посиланням на використання лише двох із 680 000 свердловин².

Суд ЄС нещодавно постановив, що Іспанія за незаконний видобуток підземних вод для поливу ягідних насаджень в іспанському регіоні для вирощування Уельва, що експортуються до Німеччини³. Позиція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) констатувала, що непропорційний видобуток підземних вод порушує законодавство ЄС, особливо проти нормативної бази щодо водних ресурсів та місцевих нормативних актів⁴. Спостерігається порушення місць існування та зниження рівня ґрунтових вод⁵, тому водопостачання місцевого населення може постраждати в майбутньому, а тому наявний ризик порушення прав людини.

Вплив діяльності компаній на права людини, враховуючи вищенаведений приклад, є прямим.

В одній справі про забруднення нафтою територій в Огоніленді в Нігерії у районі видобутку нафти дочірньою компанією Shell було досліджено зв'язок зі шкодою для здоров'я місцевого населення через ґрунтові води, забруднені пестицидами. Мала місце інформація щодо підвищення рівня раку, проблем зі шлунком і обмеженого зору навіть у дітей [5].

Таким чином, можна вести мову про поєднання питання стандартів відповідальності компаній із захистом прав людини з огляду на наявний несприятливий вплив на них. При цьому такий вплив є не ефемерним, а реальним, враховуючи

¹ Handelsblatt Warum Nestlé so unbeliebt ist, 2019. Handelsblatt: website. URL: <https://www.handelsblatt.com/unternehmen/handel-konsumgueter/lebensmittelkonzern-warum-nestle-so-unbeliebt-ist/26287122.html> (accessed: 01.05.2024).

² Will Nestlé die Wasservorkommen privatisieren? Jeder Mensch hat ein Recht auf Wasser. Nestlé: website. URL: <https://www.nestle.de/frag-nestle/film-wem-gehoert-das-wasser-suedafrika> (accessed: 01.05.2024.).

³ Urteil des gerichtshofs (Erste Kammer), 24. Juni 2021, Europäische Kommission Königreich gegen Königreich Spanien, No. C-559/19. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=243362&pageIndex=0&doclang=DE&mode=req&dir=&occ=first&part=1> (accessed: 01.05.2024).

⁴ Von Hans-Christian Röbler: Doñana-Nationalpark trocken aus. FAZ, 25.06.2021. URL: <https://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/tiere/coto-de-do-ana-spanien-schuetzt-nationalpark-zu-wenig-17407749.html> (accessed: 01.05.2024).

⁵ UNEP: Environmental Assessment of Ogoniland, 2011. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/disasters-conflicts/where-we-work/nigeria/environmental-assessment-ogoniland-report> (accessed: 01.05.2024.).

вже наявні або загрозові шкідливі наслідки, про що зазначається в судовій практиці.

Варто зазначити й на діяльність і значущість так званих містоутворювальних підприємств, діяльність яких впливає не лише на права людей на працю і на безпечне навколишнє середовище, а й на житло, на соціальні права, виховання, догляд і навчання дітей, на медичну допомогу тощо. Тому процеси, що можуть призвести до банкрутства таких підприємств, негативно відібуваються не лише на їх кредиторах і на державі, яка позбавиться платника податків, а й на численних людях, яких не тільки позбавлять засобів до існування, а й мають бути вирішені питання їхньої трудової зайнятості, перенавчання, можливо, переїзду в іншу місцевість та ін.

Сучасні промислові інноваційні компанії розвивають свої технології, що не просто вимагається сучасним життям, а й потребує кваліфікованих кадрів, а також такого споживача, який би міг ними користуватися. Задля цього комерційні структури роблять вкладення у так звану «довгу інвестицію» через будівництво соціальних, навчальних і просвітницьких закладів, які підготують населення для сприйняття новітніх технологій. Цей аспект діяльності компаній є соціально значущим.

Натомість упровадження різних технологій, розширення сфер бізнесу вимагає фінансових вкладень, економія яких може негативно відбиватися на навколишньому природному середовищі, на правах людини. Здійснення компаніями своєї діяльності простежується на ланцюгу дій, зв'язків із діловими партнерами. На першому етапі виробництва або надання послуг компанією це може включати розробку, видобуток, виготовлення, транспортування, зберігання та доставляння сировини, виробів або частин виробів і розвиток продукту або послуги. На наступному етапі це діяльність, пов'язана з дистрибуцією, транспортуванням, зберіганням та утилізацією продукту, включаючи демонтаж, перероблення, компостування або захоронення та ін.

Досягнення балансу з дотримання інтересів компанії та людини – шлях до створення плюралістичного законодавства з неекономічними ідеями (боротьба з дискримінацією, захист навколишнього природного середовища тощо) та існуючим панівним фокусом уваги на економіці.

II. Європейський досвід унормування відповідальності за негативний вплив діяльності компаній на права людини

Позиціонування соціальної відповідальності у правовому режимі захисту прав людини має наднаціональний характер, з огляду на зроблений крок ООН – прийняття Керівних принципів з бізнесу та прав людини (далі – Керівні принципи ООН) 16 червня 2011 р. Тим самим проголошено важливий для суспільства і людини постулат про очікування від комерційного сектору економіки безпечних для середовища існування людини дій, а також про попередження та припинення порушення прав людини, що виражається у трихотомії їх участі в соціально-економічному аспекті: заохочуванні, сприянні, допомозі. Між тим через автономію правового регулювання у внутрішньому правовому полі різних держав упроваджен-

ня ефективного механізму взаємодії між належною обачністю та корпоративною відповідальністю компаній не дало належного результату.

Наразі розпочато окреслення обов'язку держав у впровадженні таких заходів добровільного та зобов'язального, національного та міжнародного характеру, з дотримання корпоративними групами прав людини через ведення підприємницької діяльності з належною обачністю.

У законодавстві Європейського Союзу (далі – ЄС) простежується намагання гармонізувати розвиток ринкових відносин із захистом прав та інтересів людини. Наголошується на тому, що економічні свободи, такі як свобода торгівлі та конкуренції, мають однаковий нормативний статус із принциповими підходами до охорони та захисту основних прав людини. Однак насправді, якщо економічні свободи зіткнулись з неекономічними, все ж таки паритет відсутній: першим надається перевага. Для подолання такої деформації наразі у Франції та Німеччині активного розвитку набуло формування спеціального законодавства із соціальної відповідальності бізнесу.

Французьким законом про обов'язок пильності введено зобов'язання великих компаній зі здійснення пильного ставлення та належної обачності при реалізації своєї господарської діяльності з дотримання прав людини. Відповідно до статті L.225-102-4(1) Комерційного кодексу Франції компанія повинна розробити, розкрити та ефективно реалізувати план пильності⁶. Передбачається, що наявність такого плану дозволить боротися з ризиками порушення прав людини та передбачатиме контроль не лише материнських компаній, а й дочірніх.

Французький закон про обов'язок пильності містить два механізми реалізації захисту порушеного права. Перший: будь-яка зацікавлена сторона може звернутися до суду з вимогою зобов'язати компанію дотримуватись вимог, попередньо направивши офіційне повідомлення на адресу компанії, з періодичними виплатами штрафів у разі подальшого недотримання вимог (ст. L.225-102-4 Комерційного кодексу Франції). Другий: зацікавлені сторони можуть подати цивільний позов щоразу, коли недотримання компанією своїх зобов'язань з пильності призводить до збитків, яких інакше можна було б запобігти (ст. L.225-102-5 Комерційного кодексу Франції)⁷.

Тож французьке законодавство в аспекті соціальної відповідальності бізнесу передбачає належну обачність у корпоративній діяльності, що становить пошук відповіді на питання наявності або відсутності можливості запобігання шкоді, якби суб'єкт підприємницької діяльності проявив належну обачність.

⁶ S Cossart, J Chaplier, and T Beau de Lomenie: The French Law on Duty of Care: A Historic Step Towards Making Globalization Work for All. *Business & Human Rights Journal*, 15 Jun 2017. URL: <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/the-french-law-on-duty-of-care-a-historic-step-towards-making-globalization-work-for-all/> (accessed: 01.05.2024).

⁷ Code du commerce français. Legifrance, version en vigueur au 27 mai 2024. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/ (accessed: 27.05.2024).

Федеративна Республіка Німеччина (далі – ФРН) реалізує добровільне зобов'язання з дотримання Керівних принципів ООН для бізнесу та прав людини через нещодавно прийнятий закон LkSG, який установлює обов'язок з перевірки дотримання прав людини в ланцюгах постачання компаній. Закон LkSG поширюється на компанії ФРН, де працюють понад 3000 найнятих працівників (або понад 1000 працівників з 1 січня 2024 року). Очікується, що значно більше компаній матимуть зобов'язання з належної перевірки відповідно до закону LkSG⁸.

Порівняно із Законом LkSG, Французький Закон пильності також базується на пороговій кількості працівників і поширюється на будь-яку компанію, зареєстровану у Франції. У дочірніх компаніях мають працювати щонайменше 5000 осіб, у тому числі працівники філій, розташованих за кордоном, повинні мати щонайменше 10 000 працівників [7].

Закон LkSG поширюється не лише на німецькі компанії, залучені до глобальних ринків збуту та закупівель, що охоплюють промисловий і комерційний сектори⁹, а й компанії фінансового сектора, які, на перший погляд, не мають прямого зв'язку з процесами виробництва або обслуговування, але з розрахунку, що вони надають послуги для реальної економіки. Для прикладу, кредитні установи фінансують компанії у реальній економіці¹⁰. Це може означати, що кредитні установи не будуть охоплюватися законом LkSG, якщо вони надають послуги, не пов'язані, приміром, з приватним банкінгом або торгівлею цінними паперами.

Дія цього закону поширюється на весь ланцюг постачання, що охоплює всі етапи виробництва продуктів (у тому числі необхідних для надання послуг) – від видобутку сировини до доставляння кінцевому споживачу в Німеччині та за кордоном, що включає дії компанії у власній сфері діяльності, дії прямого та непрямого постачальника.

III. Значення правового статусу материнської та дочірньої компанії для відповідальності

Аналіз Французького Закону пильності, а також закону ФРН LkSG дозволяє помітити особливість визначення суб'єкта, на якого поширюватиметься режим відповідальності за його несприятливий вплив на права людини при здійсненні підприємницької діяльності.

Традиційно застосовується принцип окремої правосуб'єктності юридичної особи: кожна зареєстрована компанія у складі корпоративної групи розглядається

⁸ Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz (LkSG). Bundesministerium der Justiz, 2024. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/lksg/> (accessed: 01.05.2024).

⁹ Zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung– Drucksachen 19/28649, 19/29592. Des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss), 09.06.2021. URL: <https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf> (accessed: 01.05.2024).

¹⁰ Dr. Christian Steiner, LL.M., Burgwedel: Das deutsche Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz – Ein Überblick Besteht ein Handlungsbedarf für Banken? FCH Compliance, 14.07.2022. URL: <https://www.fch-gruppe.de/Beitrag/21755/das-deutsche-lieferkettensorgfaltspflichtengesetz–ein-ueberblick> (accessed: 04.05.2024).

як окрема юридична особа, тому материнська компанія не несе автоматично відповідальності за дії або бездіяльність своєї дочірньої компанії. Верховний суд у справі Сполучених Штатів Америки (далі – США) проти Bestfoods наголосив, що це загальний принцип корпоративного права, глибоко вкорінений у наші економічні та правові системи, відповідно до якого материнська корпорація не несе відповідальності за дії своїх дочірніх компаній¹¹.

Однак материнська та дочірні компанії при дотриманні належної обачності об'єднуються контролем материнської компанії, що дає вказівки та в загальному розумінні спрямовує вектор розвитку корпоративної групи.

Презумпція корпоративного права ґрунтується на характеристиці єдиного управління. Домінуюча компанія повинна мати можливість це робити згідно із корпоративним законодавством, виконуючи управлінські функції.

Французький закон про обов'язок пильності передбачає, крім відповідальності за власну поведінку, відповідальність за шкоду, заподіяну третім особам дочірньою компанією через контрольованість останньої материнською компанією.

Дія закону LkSG у цьому аспекті полягає в аналізі ризиків, наслідків впливу від власного бізнесу та подальшій їх мінімізації проведення зовнішнього аудиту для перевірки ефективності та впровадження подальших коригувальних заходів, що мають припинити або звести до мінімуму порушення прав людини.

Водночас прецедентне право Великої Британії розробило новий підхід, який може нівелювати принцип відокремленості юридичних осіб та їх відповідальності. Згідно з традиційним підходом, відповідальність материнської компанії за шкоду, заподіяну третій стороні дочірньою компанією, залежить від ступеня контролю материнської компанії над рішеннями дочірньої компанії¹². Іншими словами, коли материнська компанія здійснює контроль за відповідними діями дочірньої компанії, що завдала шкоди, вона може нести відповідальність за цю шкоду.

У справі Верховного Суду Великої Британії «Okpabi and others (Appellants) v Royal Dutch Shell Plc and another (Respondents)» від 2021 вказано, що позови проти материнської компанії у Великій Британії не можуть бути задоволені через те, що позивачі не змогли довести належним чином, що материнська компанія мала перед ними обов'язок виявляти обережність на підставі прийнятої відповідальності за розробку суттєвої політики, яка стала предметом претензії, або на тій підставі, що вона контролювала чи поділяла контроль над операціями, які є предметом

¹¹ William O. Douglas & Carrol M. Shanks: Insulation from Liability through Subsidiary Corporations. Yale Law Journal, Vol. 39, Issue 2, December 1929. URL: https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/2487/Insulation_from_Liability_Through_Subsidiary_Corporations__with_Carrol_M._Shanks_.pdf?sequence=2 (accessed: 07.05.2024).

¹² Nicolas Bueno, Claire Bright: Implementing Human Rights Due Diligence through Corporate Civil Liability. International and Comparative Law Quarterly 69(4), September, 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/344167719_Implementing_Human_Rights_Due_Diligence_through_Corporate_Civil_Liability (accessed: 01.05.2024).

позову. Водночас у 2021 році Верховний Суд Великої Британії дозволив подавати позов до материнської компанії¹³.

Новий підхід пропонує створення саме очікування того, що контроль повинен здійснюватися материнською компанією щодо діяльності її дочірньої компанії.

У справі «Chandler v Cape PLC» 2012, Судом вказано на обов'язок виявляти обережність, що покладається на материнську компанію щодо працівників її дочірньої компанії: види діяльності материнської та дочірньої компанії у відповідному відношенні однакові; материнська компанія повинна мати поглиблені знання з охорони праці та техніки безпеки у конкретній галузі; специфіка роботи дочірньої компанії небезпечна, про що материнська компанія повинна була знати, бо дочірня компанія покладатиметься на використання цих знань для захисту своїх працівників¹⁴.

Основним при подоланні принципу відокремленості є обізнаність материнської компанії про потенційну шкоду та залежність дочірньої компанії або її працівників від цих розпоряджень материнської компанії. Такий підхід було проілюстровано в перших судових рішеннях, як-от у справі «Connelly (A. P.) v. R. T. Z Corporation Plc and Others» 1998. Стверджувалось, що англійська материнська компанія RTZ взяла ключові стратегічні та технічні рішення щодо шахти, політику щодо здоров'я, безпеки та навколишнього природного середовища. Відповідно, материнська компанія зобов'язана була піклуватись про працівників як роботодавця¹⁵.

Судова практика свідчить про перспективу зосередження на ступені нагляду материнської компанії за дочірньою компанією або навіть контрагентом при притягненні до відповідальності.

Визнання судом обов'язку материнських компаній проявляти належну обачність з паралельно існуючим принципом відокремленості юридичних осіб породжують правову невизначеність. Логічним інструментом із протидії вищенаведеним проблемам визначення релевантного суб'єкта для притягнення до відповідальності може стати підтвердження того, що компанія могла запобігти шкоді, а в іншому випадку, якщо немає контролю, – відповідальність не передбачається і позивач повинен буде довести звичайні умови, які вимагаються національним деліктним законодавством, щоб довести, що компанія діяла умисно або недбало.

IV. Проблематика визначення виду, розміру відповідальності та оцінки порушення у спорах із соціальної відповідальності бізнесу

Питання визначення виду відповідальності бізнесу не є уніфікованими. Так, Французький закон пильності передбачає деліктну відповідальність.

¹³ The Act of the Supreme Court of the UK of February 12, 2021, Case of Okpabi and others (Appellants) v Royal Dutch Shell Plc and another (Respondents), No. UKSC 2018/0068. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2018-0068.html> (accessed: 04.05.2024).

¹⁴ The Act of the Court of Appeal of the UK, 2012, Case of Chandler v Cape plc, No. EWCA Civ 525. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2012/525.html> (accessed: 04.05.2024).

¹⁵ The Act of the High Court of the UK, 1998, Case of Connelly (A. P.) v. R. T. Z Corporation Plc and Others, No. UKHL 30. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldjudgmt/jd970724/con01.htm> (accessed: 01.05.2024).

Відсутність такої відповідальності згідно із законом LkSG було одним з питань, які порушувались під час законотворчого процесу¹⁶. Однак закон LkSG у ФРН все ж таки має декілька важелів дії на компанії, чий вплив на права людини є несприятливим: накладення штрафу з боку суб'єктів владних повноважень; припинення (призупинення) ділових відносин та накладення господарських штрафів з боку контрагента; відшкодування збитків; застосування санкцій іноземними державами. Пряма відповідальність відсутня згідно із законом або стандартом закону LkSG¹⁷. Цим законодавець враховує те, що компанія не має прямого впливу на постачальників з метою виконання зобов'язань з примушування дочірньої компанії, та згідно із законом LkSG не зобов'язана досягати успіху, а лише докласти зусиль.

Питання про те, що може запропонувати вбачати в діях материнської компанії делікт в аспекті захисту прав людини підтверджує підхід до відшкодування шкоди як захисту базових прав індивіда лише настільки, наскільки втручання в ці права та інтереси спричиняє шкоду. Відшкодування збитків у делікті відіграє фундаментальну роль – стримування свавілля та підкріплення громадянських свобод¹⁸ і слідування верховенству права¹⁹.

Водночас при втручанні материнської компанії в діяльність дочірньої не виключається й відсутність збитків у третіх осіб²⁰. Проте це не означає, що несприятливий вплив був меншим. Вважається, що за наявності вторгнення (за межами допустимого контролю) має бути засіб правового захисту²¹: забезпечення ефективності захисту прав людини має слідувати фундаментальному принципу *Ubi ius, ibi remedium* («Де є право, там має бути засіб правового захисту»).

Правове регулювання здатне реагувати на правопорушення будь-якими способами. Є причини, чому деліктному підходу надається перевага як засобу правового

¹⁶ Robert Grabosch, Christian Scheper: Die menschenrechtliche Sorgfaltspflicht von Unternehmen, Politische und rechtliche Gestaltungsansätze. Friedrichebert Stiftung, September 2015. URL: https://www.researchgate.net/profile/Robert_Grabosch/publication/282944055_Die_menschenrechtliche_Sorgfaltspflicht_von_Unternehmen/links/5623988508ae93a5c92cac9d.pdf (дата звернення: 01.05.2024).

¹⁷ Omaima Abdel-Meged: Wie das Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz zu Krisenpräventionszwecken eingesetzt werden kann. Zitiervorschlag, February 2024. URL: <https://lrz.legal/de/lrz/wie-das-lieferkettensorgfaltspflichtengesetz-zu-krisenpraeventionszwecken-eingesetzt-werden-kann> (дата звернення: 01.05.2024).

¹⁸ The Act of the High Court of Justice of April 27, 2010, Case of Abdillaahi Muuse v Secretary of State for the Home Department No. EWCA Civ 453 / A2/2009/1703. URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/gbrcaciv/2010/en/76632> (accessed: 10.05.2024).

¹⁹ The Act of the High Court of the UK, 2001, Case of Judgments – Kuddus (AP) v. Chief Constable of Leicestershire Constabulary No. UKHL 29. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200001/ldjudgmt/jd010607/kuddus-1.htm> (accessed: 10.05.2024).

²⁰ Peter Cane: Mens Rea in Tort Law. Oxford Journal of Legal Studies, 2000. URL: <https://philpapers.org/rec/PETMRI> (дата звернення: 01.05.2024).

²¹ The Act of the High Court of the UK, August 10, 2011, Case Infnis Plc Infnis (Re-Gen) Ltd, R (on the application of) v Gas & Electricity Markets Authority & Anor, No. EWHC 1873. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff77160d03e7f57eac7ac> (accessed: 10.05.2024).

захисту в разі наявності несприятливого впливу від діяльності компаній на права людини.

Для прикладу, судова заборона як спосіб правового захисту забезпечує фактичне виконання обов'язку в разі, якщо виконання такого обов'язку все ще можливо. Водночас, якщо компанії зобов'язані дотримуватись непорушності фундаментальних прав та інтересів людини, не втручатися в їх здійснення, але цей припис було ними порушено, відшкодування стає оптимальним засобом реагування порівняно з іншими методами, що вимагають від заподіювача шкоди вчинити дію для виправлення негативних наслідків.

Оцінка та дослідження наявності несприятливого впливу бізнесу на права людини може стати або викликом через відсутність прямих доказів цього, або питанням відносної складності. Наприклад, позов за неправомірне використання персональних даних, як показує практика англійських судів, не потребує доказування – він захищає основний інтерес щодо недоторканності приватного життя. Для подання цього позову не потрібно доводити фактичну втрату або шкоду²², достатньо очевидності втручання у приватне життя. А для того, щоб втручання у приватне життя було предметом позову, отримана особиста інформація не обов'язково має бути розголошена або опублікована. Тож вважається, що втручання у приватну сферу шляхом виявлення або збереження інформації, саме по собі є достатнім для обґрунтування позову²³.

У справі Високого суду Англії «Dobson & Others v. Thames Water Utilities Limited» 2011 від діяльності фермерського господарства утворювався неприємний запах, що порушував права позивача²⁴. Така ситуація позбавлена очевидних наслідків, що їх можна було б оцінити й визначити розмір шкоди. Втім для земельної ділянки, сусідньої від цього фермерського господарства, ймовірним є зменшення вартості цього активу. Високий суд, розглядаючи справу, встановив вину фермерського господарства через втрату комфорту позивача: у цій справі позивач не зазнав збитків, але рішення щодо «незручності» становило «справедливу сатисфакцію»²⁵.

Ключовим став пошук балансу між інтересами потерпілої особи та завдавача шкоди – суб'єкта господарювання. Було встановлено, що збитки не є необхідними

²² The Act of the High Court, May 21, 2015, Case of Gulati v MGN Ltd No. EWHC 1482. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff82e60d03e7f57ebc33a> (accessed: 10.05.2024).

²³ The Act of the Court of Appeal of The UK, 2010, Case of Imerman v Tchenguiz and others No. EWCA Civ 908. URL: <https://www.ucpi.org.uk/wp-content/uploads/2018/03/Imerman-v-Tchenguiz-2010-EWCA-Civ-908-2011-Fam.-116.pdf> (accessed: 01.05.2024).

²⁴ The Act of the Court of Appeal of the UK, January 29, 2009, Case of Dobson & Ors v Thames Water Utilities Ltd and Anor No. EWCA Civ 28. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff6fa60d03e7f57ea52c5> (accessed: 10.05.2024).

²⁵ David Shiers, Anthony Lavers, Miles Keeping: Indicators of the impact of environmental factors on UK construction law: developments in the new millennium. Construction law and management, Volume 25, 2007, Issue 7. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01446190601145278> (accessed: 25.05.2024).

для отримання справедливої сатисфакції, тому що «незручність» сама по собі вже є шкодою – і Суд оголосив, що права потерпілого було порушено. Серед способів захисту обраний потерпілим було визнано належним, хоча останній мав змогу скористатись іншими засобами правового захисту, наприклад, повідомити про шкідливі викиди у навколишнє природне середовище або подати скаргу до регулятора, який міг оштрафувати фермерське господарство.

Таке рішення було обґрунтовано широким дискреційним підходом до відшкодування шкоди за порушення прав людини: потерпілий зазнав втрат через порушення його прав, тому позивач повинен був отримати відшкодування шкоди за «втрату зручності» як шкоди захищеному інтересу в користуванні землею. Поняття «незручність» захищало інтерес до користування земельною ділянкою та її невіддільну корисність: очевидно, якщо земля зіпсована запахами, шумом, то її корисність зменшується, – захист свого інтересу щодо користування земельною ділянкою підтримує режим вільного володіння нею ²⁶.

У делікті важливою є оцінювання розміру збитків, за якого береться до уваги цінність порушеного права²⁷. Рішення англійських судів демонструють нетрадиційний для українського права підхід про те, що відшкодування шкоди може бути присуджено за втручання у право, де відсутні фактичні втрати – збитки²⁸. Суд стоїть на позиції, що позивач має відстоювати внутрішню цінність свого права, а тому відшкодування збитків слід присуджувати за вторгнення у право саме по собі²⁹, а розмір присудженого відшкодування шкоди не повинен бути скупим, щоб не знецінити право³⁰.

Важливо, що розмір відшкодування шкоди позивача, як показує прецедентне право Англії, обумовлюється обсягом та тривалістю впливу (втручання) негативних обставин у право особи, а не визначається відповідно до оцінки завданих їй збитків. Серйозність втручання пропорційна шкоді, та її ступінь збільшує розмір відшкодування.

Серйозність, ступінь впливу (втручання) оцінюється відповідно до ряду факторів, що змінюються залежно від специфіки порушеного права особи. Формування

²⁶ The Act of the New South Wales Supreme Court, August 2003, Case of *Presland v Hunter Area Health Service* No. NSWSC 754. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1375/pplt.13.1.49> (дата звернення: 25.05.2024).

²⁷ The Act of the High Court of Justice, 2002, Case of *Ms B v An NHS Hospital Trust* No. EWHC 429. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Fam/2002/429.html> (accessed: 12.05.2024).

²⁸ The Act of the Supreme Court of New Zealand Wilding, *Mariya Ann Taylor and Robert Roper v Attorney-General* No. SC 23/2022. URL: <https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/cases/Submissions/2022/Hearing-date-5-October-2022-Appellant-submissions-A-G.PDF> (accessed: 12.05.2024).

²⁹ The Act of the Court of Appeal of New Zealand, 2000, Case of *Dunlea v Attorney-General* No. NZCA 84. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Dunlea_V_Atorney_General_2000_NZCA_84_2.html?id=LeSqtAEACAAJ&redir_esc=y (accessed: 01.05.2024).

³⁰ The Act of the European Court of Human Rights, October 26, 2000, Case of *Kudła v. Poland*, No. 30210/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58920%22%5D%7D> (accessed: 12.05.2024).

деліктної осі потребує розробки судами факторів з оцінки важливості впливу на різні права людини. Для прикладу, при порушенні конфіденційності (інформації, обставин тощо) захист прав людини, яка зазнала впливу на свою особисту сферу, наражається на відсутність визначення «розумного очікування конфіденційності», його характеру та розголошеної інформації. Натомість усі ці фактори важливі та мають «матеріальний слід», що залежить від ступеня оприлюднення, передання особистих даних або навіть за наявності обтяжувальних обставин – втручання у приватне життя: прослуховування, відеозйомка, повторність або тривалість тощо, що ймовірно впливатиме на оцінювання серйозності впливу (втручання).

Специфіка такої категорії справ полягає у відсутності прямих доказів. Англійське прецедентне право залишає на розсуд суду ухвалення рішень на користь потерпілого тоді, коли факт втручання (впливу) компанією у права людини встановлено, і цього може бути достатньо самого по собі. Практика англійських судів виробила правило, за яким позивачу не потрібно доводити, що його фізичний, емоційний, психологічний або економічний стан погіршився в результаті втручання.

Такий підхід зосереджується на захисті прав та інтересів людини незалежно від виникнення в неї майнових збитків. Це підсилює високу внутрішню цінність прав та інтересів людини, які мають бути недоторканими, що слідує з їхнього фундаментального значення.

Несприятливий вплив на права людини складно піддати грошовому виміру, адже завжди іншим боком цього питання є внутрішня цінність для людини своїх прав та інтересів.

Репрезентативним є приклад з відшкодування особі шкоди внаслідок незаконного користування її землею, що бачиться як втручання в інтереси особи щодо виключного її володіння нерухомістю³¹. Відшкодування зазвичай присуджується за негативний вплив (вторгнення) у права на матеріальне рухоме або нерухоме майно. У рішенні Високого Суду Англії у справі «Ashby v White» від 1703 зазначено фундаментальну позицію, що шкода не полягає лише в майні, адже травма, завдана шкодою, полягає в тому, що людину обмежують у її праві, тому вона має подати позов, навіть якщо протиправна дія не завдає шкоди: це вторгнення у власність людини, куди інший не має права втручатись³².

Ці особливості відшкодування шкоди в незаконному користуванні є найяскравішим свідченням, що така шкода не завжди має бути зосереджена на відшкодуванні фактичних збитків.

Практика судів Англії має інший підхід до розміру відшкодування шкоди порівняно із судовою практикою України та Європейського суду з прав людини.

³¹ D. Pearce, Roger Halson: Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution and Vindication. Oxford Journal of Legal Studies, March 20, 2008. URL: <https://academic.oup.com/ojls/article-abstract/28/1/73/1558994?redirectedFrom=fulltext&login=false> (accessed: 01.05.2024).

³² The Act of the Court of King's Bench, 1703, Case of Ashby v White No. 92 ER 126. URL: <https://vlex.co.uk/vid/ashby-v-white-and-806348317> (accessed: 14.05.2024).

Судова практика цієї держави не обмежується фактичними збитками, що мають бути компенсовані, і цим посилюється сигнал захисту прав людини від стороннього втручання.

У судовій практиці ЄСПЛ відсутня позиція про присудження компенсацій незалежно від фактичних наслідків неправомірних дій³³, що обмежується розміром фактичної шкоди³⁴. Однак присудження компенсацій згідно з англійською судовою практикою також неоднозначне: суди підкреслюють, що вони мають широкі дискреційні повноваження відмовитися від відшкодування збитків, а присудження компенсації залежить від того, чи вважає суд, що це було правильним результатом³⁵. Лише декларативний захист є недостатнім навіть для короткого протиправного втручання у права людини, а збитки – рефлекс кривди, що ототожнюється з фактом негативного впливу. Суд підкреслює, що його дискреційне право залежить від того, що є справедливим і розумним за всіх обставин справи³⁶.

Тож якщо визначати дискреційний характер відшкодування шкоди, то роль суду набуває вагомого значення як наглядача для забезпечення прийняття справедливих рішень з досягнення цілей захисту індивідуальної справедливості.

ВИСНОВОК

Прийняті на міжнародному рівні Керівні принципи ООН щодо бізнесу та прав людини координують напрям захисту прав людини в контексті економічного розвитку. Сучасне законодавство орієнтоване на сприяння максимізації отримання економічних благ шляхом розвитку та розширення ринку, ринкових відносин, захисту економічних інтересів. Пріоритет у внутрішньому та зовнішньому правовому полі мають економічні свободи, такі як свобода торгівлі та конкуренції, які безумовно чинять вплив на права людини і в разі їх порушення вони потребують захисту.

Одним з напрямів реакції на негативні наслідки впливу бізнесу на права людини є подолання безкарності в діях материнських компаній, що управляють своїми дочірніми компаніями, які негативно впливають на права людини, – і їх перебування в сприятливому навколишньому середовищі, і їхнє мирне володіння майном, і їх як споживачів, і багато іншого.

Механізм захисту прав людини у правовому полі не може виключати різноманітні підходи задля забезпечення принципу справедливості при впливі на порушників, зокрема формування підходу до майнового відшкодування за несприят-

³³ O Ichim: Just Satisfaction under the European Convention on Human Rights. Cambridge University Press, 2015. URL: https://assets.cambridge.org/97811070/72367/frontmatter/9781107072367_frontmatter.pdf (accessed: 14.05.2024).

³⁴ J Steele: Damages in Tort and Under the Human Rights Act: Remedial or Functional Separation. The Cambridge Law Journal, 2008. URL: <https://www.jstor.org/stable/25166445> (accessed: 14.05.2024).

³⁵ The Act of The High Court, September 2, 2010, Case of YA(F) v A Local Authority & Others No. EWHC 2770. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/650f310900e90f460783c1aa> (accessed: 14.05.2024).

³⁶ The Act of the European Court of Human Rights, July 07, 2011, Case of Al-Jedda v. the United Kingdom, Application No. 27021/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-105612%22%5D%7D> (accessed: 12.05.2024).

ливий вплив (втручання) у права людини, що не завжди можна піддати вартісній оцінці. Внутрішнє законодавство та судова практика держав, в яких цей напрям започатковується та розгортається, роблять перші спроби у розробці ефективного та справедливого механізму цивільної відповідальності.

Відповідальність материнських компаній за протиправні дії її дочірніх компаній обґрунтовується міжнародним правом та національним законодавством, з посиленням на контроль та належну обачність у сфері прав людини, однак, у разі можливості та вчинення всіх необхідних дій з запобігання утворенню шкоди.

Ми стверджуємо, що будь-який нормативний акт, який пов'язує захист прав людини та юридичну відповідальність, зокрема через належну обачність та контроль, повинен вказувати на повну реалізацію для уникнення відповідальності у випадку шкоди.

Щодо ролі делікта в аспекті відповідальності суб'єкта господарювання за порушення прав людини, то його основна роль полягає у майновому відшкодуванні завданої особам шкоди. Недостатньо врегульованим є відповідність майнового відшкодування до цілі виправдання та стримування. Тому делікт стає менш корисним, коли втручання у права та свободи людини позбавлено фактичних збитків, а українська судова практика доводить відсутність механізмів відшкодування шкоди за сам факт втручання у цій сфері, що потребує перегляду.

REFERENCES

Legislation

1. Code du commerce français. [French Commercial Code] Legifrance, version en vigueur au 27 mai 2024. [Legifrance, version in force on May 27, 2024.] URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/ (accessed: 27.05.2024) [in French].
2. Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz (LkSG). Bundesministerium der Justiz, 2024. [Supply Chain Due Diligence Act (LkSG). Federal Ministry of Justice, 2024]. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/lksg/> (accessed: 01.05.2024) [in German].

Cases

Case law of European Court of Human Rights

3. Urteil des gerichtshofs (Erste Kammer), 24. Juni 2021, Europäische Kommission Kynigreich gegen Kynigreich Spanien, [Judgment of the Court of Justice (First Chamber), June 24, 2021, European Commission Kingdom v. Kingdom of Spain] No. C-559/19. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=243362&pageIndex=0&doclang=DE&mode=req&dir=&occ=first&part=1> [in German].
4. The Act of the Supreme Court of the UK of February 12, 2021, Case of Okpabi and others (Appellants) v Royal Dutch Shell Plc and another (Respondents), No.

- UKSC 2018/0068. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2018-0068.html> [in English].
5. The Act of the Court of Appeal of the UK, 2012, Case of Chandler v Cape plc, No. EWCA Civ 525. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2012/525.html> [in English].
 6. The Act of the High Court of the UK, 1998, Case of Connelly A. P.) v. R. T. Z Corporation Plc and Others, No. UKHL 30. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldjudgmt/jd970724/con01.htm> [in English].
 7. The Act of the High Court of Justice of April 27, 2010, Case of Abdillaahi Muuse v Secretary of State for the Home Department No. EWCA Civ 453 / A2/2009/1703. URL: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/gbrcaciv/2010/en/76632> [in English].
 8. The Act of the High Court of the UK, 2001, Case of Judgments – Kuddus (AP) v. Chief Constable of Leicestershire Constabulary No. UKHL 29. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200001/ldjudgmt/jd010607/kuddus-1.htm> [in English].
 9. The Act of the High Court of the UK, August 10, 2011, Case Infinis Plc Infinis (Re-Gen) Ltd, R (on the application of) v Gas & Electricity Markets Authority & Anor, No. EWHC 1873. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff77160d03e7f57eac7ac> [in English].
 10. The Act of the High Court, May 21, 2015, Case of Gulati v MGN Ltd No. EWHC 1482. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff82e60d03e7f57ebc33a> (In English)
 11. The Act of the Court of Appeal of The UK, 2010, Case of Imerman v Tchenguiz and others No. EWCA Civ 908. URL: <https://www.ucpi.org.uk/wp-content/uploads/2018/03/Imerman-v-Tchenguiz-2010-EWCA-Civ-908-2011-Fam.-116.pdf> [in English].
 12. The Act of the Court of Appeal of the UK, January 29, 2009, Case of Dobson & Ors v Thames Water Utilities Ltd and Anor No. EWCA Civ 28. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff6fa60d03e7f57ea52c5> (In English)
 13. The Act of the New South Wales Supreme Court, August 2003, Case of Presland v Hunter Area Health Service No. NSWSC 754. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1375/pplt.13.1.49> [in English].
 14. The Act of the High Court of Justice, 2002, Case of Ms B v An NHS Hospital Trust No. EWHC 429. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Fam/2002/429.html> (In English)
 15. The Act of the Supreme Court of New Zealand Wilding, Mariya Ann Taylor and Robert Roper v Attorney-General No. SC 23/2022. URL: <https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/cases/Submissions/2022/Hearing-date-5-October-2022-Appellant-submissions-A-G.PDF> [in English].

16. The Act of the Court of Appeal of New Zealand, 2000, Case of Dunlea v Attorney-General No. NZCA 84. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Dunlea_V_Attorney_General_2000_NZCA_84_2.html?id=LeSqAEACAAJ&redir_esc=y [in English].
17. The Act of the European Court of Human Rights, October 26, 2000, Case of Kudł a v. Poland, No. 30210/96. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22\[%22001-58920%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22[%22001-58920%22]) [in English].
18. The Act of the Court of King's Bench, 1703, Case of Ashby v White No. 92 ER 126. URL: <https://vlex.co.uk/vid/ashby-v-white-and-806348317> [in English].
19. The Act of The High Court, September 2, 2010, Case of YA(F) v A Local Authority & Others No. EWHC 2770. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/650f310900e90f460783c1aa> [in English].
20. The Act of the European Court of Human Rights, July 07, 2011, Case of Al-Jedda v. the United Kingdom, Application No. 27021/08. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22\[%22001-105612%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22[%22001-105612%22]) [in English].

Bibliography

Authored books

21. Robert Grabosch, Christian Scheper: Die menschenrechtliche Sorgfalts- pflicht von Unternehmen, Politische und rechtliche Gestaltungsansätze [The human rights due diligence of companies, Political and legal approaches.] Friedrichebert Stiftung, September 2015. URL: https://www.researchgate.net/profile/Robert_Grabosch/publication/282944055_Die_menschenrechtliche_Sorgfaltspflicht_von_Unternehmen/links/5623988508ae93a5c92cac9d.pdf (дата звернення 01.05.2024). (In German)
22. Omaima Abdel-Meged: Wie das Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz zu Krisenpräventionszwecken eingesetzt werden kann. Zitiervorschlag, [Omaima Abdel-Meged: How the Supply Chain Due Diligence Act can be used for crisis prevention purposes. Suggested citation, February] February 2024. URL: <https://lrz.legal/de/lrz/wie-das-lieferkettensorgfaltspflichtengesetz-zu-krisenpraeventionszwecken-eingesetzt-werden-kann> (дата звернення 01.05.2024). (In German)
23. O Ichim: Just Satisfaction under the European Convention on Human Rights. Cambridge University Press, 2015. URL: https://assets.cambridge.org/97811070/72367/frontmatter/9781107072367_frontmatter.pdf (accessed:14.05.2024.). [in English].

Article online

24. S Cossart, J Chaplier, and T Beau de Lomenie: The French Law on Duty of Care: A Historic Step Towards Making Globalization Work for All. Business & Human Rights Journal, 15 Jun 2017. URL: <https://www.business-humanrights.org/en/latest->

- news/the-french-law-on-duty-of-care-a-historic-step-towards-making-globalization-work-for-all/ [in English].
25. Dr. Christian Steiner, LL.M., Burgwedel: Das deutsche Lieferkettensorgfaltspflichten-gesetz – Ein Ueberblick Besteht ein Handlungsbedarf für Banken? [The German Supply Chain Due Diligence Act – An Overview Is there a need for action for banks?] FCH Compliance 14.07.2022. URL: [https://www.fch-gruppe.de/Beitrag/21755/das-deutsche-lieferkettensorgfaltspflichten-gesetz-–ein-ueberblick-\(In-German\)](https://www.fch-gruppe.de/Beitrag/21755/das-deutsche-lieferkettensorgfaltspflichten-gesetz-–ein-ueberblick-(In-German))
 26. William O. Douglas & Carrol M. Shanks: Insulation from Liability through Subsidiary Corporations. Yale Law Journal, Vol. 39, Issue 2, December 1929. URL: https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/2487/Insulation_from_Liability_Through_Subsidiary_Corporations__with_Carrol_M._Shanks_.pdf?sequence=2 [in English].
 27. Nicolas Bueno, Claire Bright: Implementing Human Rights Due Diligence through Corporate Civil Liability. International and Comparative Law Quarterly 69(4), September, 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/344167719_Implementing_Human_Rights_Due_Diligence_through_Corporate_Civil_Liability [in English].
 28. Peter Cane: Mens Rea in Tort Law. Oxford Journal of Legal Studies, 2000. URL: <https://philpapers.org/rec/PETMRI> [in English].
 29. David Shiers, Anthony Lavers, Miles Keeping: Indikatoren für den Einfluss von Umweltfaktoren auf das britische Baurecht: Entwicklungen im neuen Jahrtausend. Baurecht und Baumanagement, [Indicators of the impact of environmental factors on UK construction law: developments in the new millennium. Construction law and management] Band 25, 2007, Ausgabe 7. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01446190601145278> [in English].
 30. J. Steele: Damages in Tort and Under the Human Rights Act: Remedial or Functional Separation. The Cambridge Law Journal, 2008. URL: <https://www.jstor.org/stable/25166445> [in English].
 31. D. Pearce, Roger Halson: Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution and Vindication. Oxford Journal of Legal Studies, March 20, 2008. URL: <https://academic.oup.com/ojls/article-abstract/28/1/73/1558994?redirectedFrom=fulltext&login=false> [in English].

Websites

32. Handelsblatt Warum Nestlé so unbeliebt ist, 2019. Handelsblatt: website. URL: <https://www.handelsblatt.com/unternehmen/handel-konsumgueter/lebensmittelkonzern-warum-nestle-so-unbeliebt-ist/26287122.html> (accessed: 01.05.2024) [in English].
33. Will Nestlé die Wasservorkommen privatisieren? Jeder Mensch hat ein Recht auf Wasser. Nestlé: website. URL: <https://www.nestle.de/frag-nestle/film-wem-gehört-das-wasser-suedafrika> (accessed: 01.05.2024) [in English].

34. Von Hans-Christian Ріґґлер: Docana-Nationalpark trocknet aus. FAZ, 25.06.2021. [By Hans-Christian Ріґґлер: Docana National Park is drying up. FAZ, 25.06.2021.] URL: <https://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/tiere/coto-de-do-ana-spanien-schuetzt-nationalpark-zu-wenig-17407749.html> (accessed: 25.06.2024) (In German)
35. UNEP: Environmental Assessment of Ogoniland, 2011. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/disasters-conflicts/where-we-work/nigeria /environmental-assessment-ogoniland-report> (accessed:01.05.2024.) [in English].
36. Zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung– Drucksachen 19/28649, 19/29592. [On the Federal Government's draft bill – Printed papers 19/28649, 19/29592. of the Committee on Labor and Social Affairs (11th Committee)] Des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss), 09.06.2021. URL: <https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf> (accessed:01.05.2024.) (In German).

Pustovar Diana

2nd year master's student of the 1st group

of the Faculty of Advocacy (full-time),

Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Pustovar Diana. On the concept of social responsibility of business and the regulation of parent companies' liability.

Annotation

The article identifies various areas of violations of human rights and freedoms by industrial companies, which require an adequate response from the legislator. The experience of French and German law in protecting human rights and freedoms from the adverse impact of economic activity may be useful. This also applies to the liability of a parent company for the actions of its subsidiaries, given the existence of control over the activities of the latter, and the adoption of decisions that indicate the level of influence they exert.

Despite the fact that economic freedoms are currently prioritized over social interests, social responsibility of business is becoming increasingly important. The article focuses on the issues of determining the type, amount of liability and assessment of violations identified in the course of analyzing the case law in disputes on social responsibility of business in the presence of a negative impact on human rights and freedoms.

The author analyzes the tort liability of legal entities for human rights violations, noting that it is characterized by pecuniary compensation. In the absence of actual damages, the tort liability of companies loses its meaning. The case law of the European Court of Human Rights and Ukrainian court practice does not provide for compensation for the mere fact of interference or the mere existence of a negative impact on human rights and freedoms by a business entity. This makes it necessary to find other approaches to respond to the negative consequences of companies' activities. The problem is exacerbated by the fact that damage to human rights and freedoms is difficult to measure and evaluate: determining the equivalent value of a violation of the right to privacy, personal information, loss of comfort, etc.

On the contrary, the practice of English courts is to award compensation to the claimants whose rights and freedoms have been violated, which distinguishes them from the tort liability of companies.

Keywords: *social responsibility, corporate entity, control, human rights, protection, adverse impact, tort, compensation.*